

Woman in Culture and Arts

Legal Analysis of Pornography on Instagram with an Emphasis on Gender

Elham Shariati¹ | Talat Sadat Kamali² | Talieh Sadat Kamali³ Elaheh Marandi⁴

1. Assistant Professor, Department of Law, Faculty of Social Sciences and Economics, Alzahra University, Tehran, Iran. E-mail: e.shariati@alzahra.ac.ir
2. Department of Women and Family Studies, Faculty of Social Sciences and Economics, Alzahra University, Tehran, Iran. E-mail: talatkamali@gmail.com
3. Department of English and Linguistics, Faculty of Literature, Humanities and Social Sciences, Sciences and Research Branch of Islamic Azad University, Tehran, Iran. E-mail: talikamali@gmail.com
4. Associate Professor, Department of Law, Faculty of Social Sciences and Economics, Alzahra University, Tehran, Iran. E-mail: e.marandi@alzahra.ac.ir

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received: 2 October 2024

Received in revised form: 26 October 2025

Accepted: 4 April 2026

Published online: 1 July 2026

Keywords:

Cyber Crimes,
Cyber Space,
Media Rights,
Pornography.

ABSTRACT

Today, cyberspace serves as a novel platform for a variety of purposes, and in certain instances, it is imperative to utilize the resources of virtual space. Presence in the virtual arena also establishes rights and obligations, as there are regulations in social life. Sometimes, women are the consumers or the audience of data in the cyber space as a member of society. The preparation, production, and publication of content that violates public decorum and is contrary to good morals occasionally result in women taking on the role of offenders or victims. This study investigates the issue of obscenity in Instagram social media, with a particular focus on gender. The findings show that Iranian and Persian pornography is easily available to the users of this platform. The analysis of the visual and textual content of the published posts, as well as the comments of users, demonstrates that the audience occasionally responds to immoral content, such as condemning or disapproving. However, this response is inadequate, and the requisite deterrence will not be established in the absence of legal action. Therefore, it is imperative to establish or fortify the assurance of more robust implementations for the criminalization and execution of punishment in this context.

Cite this article: Shariati, E., Kamali, T. S., Kamali, T. S., & Marandi, E. (2026). Legal Analysis of Pornography on Instagram with an Emphasis on Gender. *Woman in Culture and Art*, 18(2), 213-234.

DOI: <http://doi.org/10.22059/JWICA.2026.382646.2088>

© The Author(s).

Publisher: The University of Tehran Press.

DOI: <http://doi.org/10.22059/JWICA.2026.382646.2088>

انتشارات دانشگاه تهران

زن در فرهنگ و هنر

تحلیل حقوقی هرزه‌نگاری در اینستاگرام با تأکید بر جنسیت

الهام شریعتی^۱ | طلعت‌سادات کمالی^۲ | طلیعه‌سادات کمالی^۳ | الهه مرندی^۴

۱. نویسنده مسؤل، استادیار گروه حقوق، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران. رایانامه: e.shariati@alzahra.ac.ir

۲. گروه مطالعات زنان و خانواده، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران. رایانامه: talatkamali@gmail.com

۳. گروه زبان انگلیسی و زبان‌شناسی، دانشکده ادبیات، علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران. رایانامه:

talikamali@gmail.com

۴. دانشیار گروه حقوق، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران. رایانامه: e.marandi@alzahra.ac.ir

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۷/۱۱

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۸/۰۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۱/۱۵

تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۴/۱۰

کلیدواژه‌ها:

جرائم رایانه‌ای، جنسیت، حقوق

رسانه، هرزه‌نگاری.

امروزه فضای مجازی بستر جدیدی برای تسهیل بسیاری از امور است؛ به‌گونه‌ای که حتی در مواردی استفاده از امکانات این فضا اجتناب‌ناپذیر است. همان‌گونه که زندگی اجتماعی تابع مقرراتی است، حضور در عرصه مجازی نیز حقوق و تکالیفی ایجاد می‌کند. زنان به‌عنوان بخشی از افراد جامعه، بنا به ضرورت، کاربر یا مخاطب داده‌های فضای سایبر می‌شوند و گاهی به‌دلیل تهیه، تولید و انتشار محتوای خلاف عفت عمومی و مغایر با اخلاق حسنه بزهکار یا بزه‌دیده می‌شوند. این پژوهش با تحلیلی مبتنی بر جنسیت، هرزه‌نگاری را در رسانه اجتماعی اینستاگرام بررسی می‌کند. یافته‌ها نشان می‌دهد محتوای هرزه‌نگاری ایرانی و فارسی به‌سهولت در اختیار کاربران این بستر قرار می‌گیرد. با تحلیل محتوای تصویری و متنی پست‌های منتشرشده و همچنین اظهارنظر کاربران دریافته می‌شود که گاهی مخاطبان به محتوای نادرست و خلاف عفت واکنش‌های عرفی نظیر سرزنش یا عدم تأیید را نشان می‌دهند، اما به‌نظر می‌رسد چنان‌که باید و شاید، برخورد قانونی و مجازات مرتکبان انعکاس کافی نداشته و بازدارندگی لازم را در این بستر ایجاد نکرده است. به این ترتیب تدوین یا تقویت ضمانت اجراهای قوی‌تری در جرم‌نگاری و اجرای مجازات درخصوص آن ضرورت دارد.

استناد: شریعتی، الهام، کمالی، طلعت‌سادات، کمالی، طلیعه‌سادات، و مرندی، الهه (۱۴۰۵). تحلیل حقوقی هرزه‌نگاری در اینستاگرام با تأکید بر جنسیت. *زن در فرهنگ و هنر*.

هنر، ۱۸(۲)، ۲۱۳-۲۳۴. DOI: <http://doi.org/10.22059/JWICA.2026.382646.2088>

DOI: <http://doi.org/10.22059/JWICA.2026.382646.2088>

© نویسندگان.

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.

۱. مقدمه

هرزه‌نگاری^۱ از رفتارهای منافی عفت عمومی و اخلاق حسنه است. فضای مجازی یکی از بسترهای عرضه هرزه‌نگاری است. سرعت دستیابی و سهل الوصول بودن فضای مجازی، رعایت ضوابط ناظر بر عفت عمومی را در این بستر واجد اهمیت مضاعف می‌کند؛ ضوابطی که گاه از سوی عرف و گاه از سوی قانون ایجاد و اجرا می‌شود.

امروزه هر فردی با حداقلی از توان یا سواد، به صرف داشتن گوشی هوشمند و اینترنت می‌تواند به بسیاری از محتواهای عرضه شده در فضای مجازی دست یابد. استفاده از شبکه‌های اجتماعی^۲ برای ارتباط اجتماعی بیشتر از امکانات فضای مجازی است. بدین منظور برنامه‌های مختلفی ایجاد شده‌اند و هریک با قابلیت‌های خود شیوه تعاملات را تغییر داده‌اند. یکی از این شبکه‌ها برنامه اینستاگرام^۳ است. اینستاگرام شبکه‌ای اجتماعی مبتنی بر تصویر است که امروزه با گسترش امکان هم‌رسانی^۴ ویدیو، در قالب پست، استوری و نیز پخش زنده به رسانه‌ای قدرتمند در ارتباط سریع با مخاطب بدل شده است؛ تا جایی که حتی رسانه‌ها، شبکه‌های خبری و نیز شرکت‌ها برای ارتباط سریع‌تر با مخاطب از این بستر استفاده می‌کنند. سهل الوصول بودن هرزه‌نگاری در اینستاگرام، به‌عنوان محتوایی که می‌تواند هم عنصر مادی و هم عنصر معنوی جرم را تحقق بخشد، ضرورت چنین مطالعه‌ای را ایجاد کرده است. در ایران، قانون مجازات اسلامی و به‌ویژه قانون جرائم رایانه‌ای، مسئولیت کیفری عاملان هرزه‌نگاری را بیان کرده است.

در پژوهش پیش‌رو هرزه‌نگاری با محوریت نقش زنان در بستر اینستاگرام مورد بررسی حقوقی قرار گرفته است. هدف از این تحقیق بازنمایی این جرم اینترنتی با محوریت جنسیت است؛ زیرا براساس مطالعات، زنان در جرائم جنسی، بیشتر آسیب دیده‌اند. بدین منظور به دنبال پاسخ این سؤالات هستیم: محتوای حاوی هرزه‌نگاری در اینترنت برای مخاطب ایرانی فارسی‌زبان تا چه حد جرم‌انگاری شده است؟ آیا بین سرعت رشد ابزارهای انتشار و مجازات تناسبی وجود دارد؟ و آیا مخاطب محتوای هرزه‌نگاری از مجازات مجرمان مطلع می‌شود؟ برای یافتن پاسخ با استفاده از روش کیفی و تحلیل محتوای منتشرشده، جرائم اینترنتی مبتنی بر محتوای هرزه‌نگاری در بستر اینستاگرام بازنمایی می‌شود.

1. Pornography
2. Social Media
3. Instagram
4. Share

۲. پیشینه پژوهش

هرزه‌نگاری اینترنتی موضوع پژوهش‌های مختلف با رویکردهای متنوع بوده است. برخی با توجه به نوپدیدبودن موضوع به قواعد و اصولی مراجعه کرده‌اند که می‌تواند مبنای جرم‌نگاری این پدیده قرار گیرد (Sadeghi & Taghipour, 2017). برخی به بررسی هرزه‌نگاری در بندهای قانونی با تأکید بر خلأها و ابهامات پرداخته‌اند (Babakhani & Ghasemi, 2016). برخی چنین جرائمی را با رویکرد قانون‌گذار ایرانی و با مقایسه اسناد بین‌الملل بررسی کرده‌اند (Taghpour, 2016). برخی نیز به مصادیق خشونت‌هایی که علیه زنان در فضای مجازی اتفاق می‌افتد پرداخته و زمینه‌های بروز چنین خشونت‌هایی را بررسی کرده‌اند (Fattahian, 2016). گروهی به عملکرد حقوقی دولت‌ها در برابر جرائم سایبری پرداخته و دریافته‌اند در میان کشورها به دلیل اینکه هریک از مبانی حقوقی مختلفی پیروی می‌کنند، الگوی واحدی برای مجازات هرزه‌نگاری وجود ندارد (Javaheri, 2019). پژوهشگر دیگری با نگاهی به قوانین کشور هند که در آن هرگونه تولید محتوای مستهجن غیرقانونی است، هرزه‌نگاری عرضه‌شده در فضای مجازی را نه تنها سوژه‌ای ضداخلاق، که مبحثی حقوقی می‌داند (Langde, 2023). برخی دیگر مطالب مستهجن منتشرشده در فضای مجازی را در حال افزایش می‌دانند و از آن به‌عنوان یکی از خطرات تهدیدکننده امنیت اجتماعی نام می‌برند. آنان قوانین اسلامی حاکم در کشورهای عربی-اسلامی را برای مقابله با این جرائم مؤثر می‌پندارند و تولید و انتشار محتوای مستهجن را با توجه به این قوانین محاربه، و مرتکبان آن را مستحق مجازات محاربه می‌دانند (Al-Khalaila, 2023).

نوآوری پژوهش پیش رو بررسی و تحلیل شبکه اجتماعی اینستاگرام است که امروز یکی از پرمخاطب‌ترین ابزارهای ارتباطی در فضای مجازی است. این پژوهش می‌تواند فتح‌بابی برای توجه بیشتر به این ابزار در راستای ارتقای امنیت زنان باشد.

۲-۱. مفهوم‌شناسی و چارچوب بحث

۲-۱-۱. هرزه‌نگاری و بسترهای عرضه آن

هرزه‌نگاری ریشه‌ای تاریخی دارد. در دیوارنگاره‌های به‌جامانده، نقش برجسته‌های تاریخی و مکتوبات به‌دست‌آمده نمونه‌های زیادی از توصیف صحنه‌های جنسی وجود دارد. بنا بر تعریف فرهنگستان زبان فارسی، هرزه‌نگاری عبارت است از تجسم و نمایش بی‌پرده از رفتار جنسی با هدف هیجان، تحریک یا ارضای جنسی که در قالب‌های مختلف از جمله کتاب، عکس، پویانمایی، مجسمه، متن، نقاشی، فیلم، بازی و مجله ارائه می‌شود. آنچه در این تعریف مشهود است، شیوه‌های عرضه محتوای

تولیدشده با رویکرد رفتار جنسی به مخاطب و مصرف‌کننده است. پیش‌تر محتوای نوشتاری مستهجن در قالب داستان، شعر، کتاب، نشریه یا روزنامه منتشر و عرضه می‌شد. در حال حاضر فضای مجازی امکان عرضه توأمان قالب مکتوب و تصویری را برای تولیدکنندگان محتوای این‌چنینی فراهم کرده است. هرزه‌نگاری متنی در قالب داستان و روایت مکتوب و هرزه‌نگاری تصویری با استفاده از قالب‌های عکس، تصویرسازی گرافیکی و ویدیو به سهولت در فضای مجازی قابل اجرا و عرضه است. به دیگر سخن، آنچه از ابزار برای تولید و ارائه مورد نیاز است، با استفاده از دستاوردهای نوین فناوری در دسترس است. در گذشته افراد برای استفاده از چنین محتوایی محدودیت‌هایی داشتند. این در حالی است که برای تولید محتوای تصویری نیز چنین محدودیتی با وجود هوش مصنوعی وجود ندارد. درواقع می‌توان گفت اینترنت تسهیل‌گر تولید، مواجهه و استفاده از هرزه‌نگاری تبدیل شده است. تا پیش از این صرفاً سایت‌هایی با محتوای هرزه‌نگاری در بستر اینترنت قابل دسترسی بود، اما با گسترش شبکه‌های اجتماعی و توسعه افزونه‌های این شبکه‌ها، بخشی از محتوای ارائه‌شده به هرزه‌نگاری اختصاص یافت. پیش از این مخاطبان، تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان محتوای هرزه‌نگاری از افراد و بعضاً مربوط به جوامع و کشورهای دیگر بودند. اکنون با عمومیت یافتن استفاده از شبکه‌های اجتماعی و سهولت استفاده از ابزارهای تولید و انتشار محتوا در شبکه‌های اجتماعی، دسترسی به محتوای هرزه‌نگاری برای عموم افراد جامعه ایرانی آسان شده است. مطالعات تطبیقی نشان می‌دهد هرزه‌نگاری به‌عنوان عملی مجرمانه صرفاً در برخی کشورهای اسلامی، سنگاپور، هند و چین با مجازات همراه است. در برخی کشورها قانون‌گذار در مواجهه با هرزه‌نگاری به جزئیاتی مانند سن تولیدکنندگان محتوا یا مخاطبان، کیفیت همراه با خشونت، آزار، اکراه و... برای ایجاد ممنوعیت توجه کرده‌اند (Langde, 2023).

۲-۱-۲. نقش زنان در هرزه‌نگاری

در تولید محتوای هرزه‌نگاری در بستر فضای مجازی، نقش زنان از دو جنبه بررسی می‌شود: الف) دخیل‌بودن در مراحل تولید؛ ب) دخیل‌بودن در عرضه یا بازنشر. بررسی‌ها نشان می‌دهد زنانی که در تولید هرزه‌نگاری نقش دارند خود سه دسته‌اند:

- زنانی که از روی اراده کارگر جنسی هستند؛
- زنانی که به‌اکراه در تولید چنین محتوایی حضور دارند؛
- زنانی که در چنین محتوایی حضور دارند، اما از سوءنیت تولیدکنندگان بی‌اطلاع هستند.

دسته نخست با استناد به فصل هجدهم از کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی مجرم شناخته می‌شوند. براساس صدر ماده ۶۳۷ این قانون، عمل آنان مصداق رابطه نامشروع یا منافی عفت تلقی شده و مجازات تعزیری تا ۹۹ ضربه شلاق به دنبال دارد. دسته دوم زنانی هستند که به‌اکراه مجبور به تولید محتوای هرزه‌نگاری می‌شوند و انتشار این محتوا به جهت اخاذی، تنبیه یا منافع دیگری توسط غیر صورت می‌گیرد. این دسته می‌تواند مشمول قسمت اخیر ماده فوق باشد و فقط اکراه‌کننده تعزیر شود. دسته سوم زنانی هستند که در رابطه‌ای آگاهانه و حتی بعضاً شرعی یا قانونی، حضور می‌یابند، اما مورد سوءاستفاده قرار می‌گیرند و فیلم یا تصویر آن‌ها در اینستاگرام منتشر می‌شود. این افراد درباره تولید محتوای هرزه‌نگاری و اشتراک آن در فضای مجازی اطلاعی ندارند. با وجود این دسته‌بندی‌ها، در قانون صراحتی برای این تقسیم‌بندی وجود ندارد؛ هرچند امکان انطباق آن با ماده ۶۴۰ قانون فوق وجود دارد.

اما زنانی که محتوای تولیدشده را منتشر می‌کنند، نقش دوم این جریان را برعهده دارند؛ خواه به‌عنوان تولیدکننده و خواه به‌عنوان مخاطبی که محتوا را دریافت و بازنشر می‌کند. شایان ذکر است با توجه به ویژگی‌های فضای مجازی که شامل احتمال غیرواقعی بودن هویت اعلامی بازنشردهندگان است، این امکان که درصدی از منتشرکنندگان زن نباشند وجود دارد. به‌هرروی تولیدکننده چنین محتوایی در فضای مجازی فارغ از جنسیت، براساس قانون جرائم رایانه‌ای ذیل فصل چهارم، جرائم علیه عفت و اخلاق عمومی، مجرم شناخته می‌شود. طبق ماده ۱۴ این قانون، هرکس به‌وسیله سامانه‌های رایانه‌ای، مخابراتی و حامل‌های داده، محتویات مستهجن را منتشر، توزیع یا معامله کند یا به قصد تجارت یا اشاعه فساد، چنین محتوایی را تولید یا نگهداری کند، به مجازات تعزیری شامل حبس از ۹۱ روز تا دو سال یا جزای نقدی از پنج میلیون ریال تا چهل میلیون ریال، یا هردو مجازات محکوم می‌شود. همچنین کسی که در تولید چنین محتوایی نقش نداشته، اما حتی برای کمتر از ده نفر آن را بازنشر کند، براساس تبصره ۲ همین ماده، به یک میلیون ریال تا پنج میلیون ریال جزای نقدی محکوم خواهد شد. این عبارات اطلاق دارد و جنسیت مرتکب نقشی در آن ندارد.

۲-۱-۳. اینستاگرام

اینستاگرام یک شبکه اجتماعی در فضای مجازی برای انتشار عکس و ویدیو و متعلق به شرکت آمریکایی متا است. صفحه اصلی طراحان این اپلیکیشن نشان می‌دهد طراحان و صاحبان آن درصدد بوده‌اند از طریق این برنامه، هم‌رسانی و اشتراک تجربیات کاربران را با استفاده از

جذابیت‌های بصری تصویر و عکس فراهم کنند (گزارش سالانه^۱ متا). اینستاگرام یک سکو^۲ روی تلفن هوشمند است که در آن می‌توان تصاویر و ویدیوهای شخصی را با محدودیت‌هایی در تعداد یا زمان منتشر کرد. درعین حال محدودیت‌هایی در نوشتار نیز برای کاربران وجود دارد که نشانه اهمیت و اولویت طراحان به محتوای تصویری است. در طول سال‌ها امکانات هم‌رسانی ویدیوهای کوتاه و بلند، پخش زنده^۳ و هم‌زمان ویدیوها برای مخاطبان به امکانات اولیه^۴ این برنامه افزوده شده است. از دیگر ویژگی‌های مهم این برنامه امکان اظهارنظر مخاطبان درباره محتوای ارائه شده است. در نسخه‌های اخیر با امکاناتی که در بخش ویدیویی به کاربران داده شده، دو کاربر هم‌زمان می‌توانند با هم گفتگوی تصویری داشته باشند؛ درحالی که در ابتدا مخاطبان صرفاً از طریق نظراتی^۴ که در پایین هر پست اظهار می‌کردند یا تأیید یا به اصطلاح «لایکی»^۵ که ارسال می‌کردند، امکان ارتباط با یکدیگر را داشتند. لایک کردن مطالب از قابلیت‌هایی است که کاربران در واکنش به محتوای عرضه شده در اینستاگرام به کار می‌برند. این ابزار یکی از واحدهای ارزیابی محبوبیت یا ضریب نفوذ صفحات و محتوای تولیدشده در این فضا را نمایش می‌دهد. تعداد دنبال‌کنندگان^۶ هر صفحه در اینستاگرام نشانه‌ای آماری از تعداد مخاطب، جذابیت صفحه، تأثیرگذاری یا جریان‌سازی در این فضا را نشان می‌دهد. در اینستاگرام، صفحات از نظر امکان دسترسی دو دسته هستند: صفحاتی که در اصطلاح خصوصی^۷ هستند؛ یعنی دسترسی به محتوای آن‌ها از طریق درخواست کاربر از صاحب صفحه و پذیرش او امکان دارد؛ دسته دیگر صفحات عمومی^۸ هستند که برای دیدن محتوای آن‌ها محدودیتی وجود ندارد و تمام کاربران در فضای اینستاگرام امکان دسترسی به مطالب آن‌ها را دارند. با این وصف، امکاناتی که اینستاگرام به کاربران می‌دهد زمینه را برای تولیدکنندگان محتوای هزینه‌نگاری مساعد می‌کند. درعین حال امکان هم‌رسانی ویدیو در استوری‌ها و ریل^۹ هم برای کاربران فراهم است. همچنین رایگان بودن استفاده از اینستاگرام از عواملی است که تعداد کاربران آن را افزایش داده است. سهولت رسیدن به چنین محتوایی در اینستاگرام نیز قابل توجه است. امروزه اینستاگرام قابلیت هم‌رسانی در لحظه را برای میلیون‌ها نفر دارد؛ بنابراین تحت شمول قانونی است

1. <https://www.sec.gov/ix?doc=/Archives/edgar/data/0001326801/000132680123000013/meta-20221231.htm>

2. Platform

3. Live

4. Comment

5. Like

6. Follower

7. Private

8. Public

9. Reel

که به بازنشر محتوای مستهجن برای ده نفر اشاره می‌کند (تبصره ۲ ماده ۷۴۲ قانون مجازات اسلامی). همچنین تعداد لایک‌ها یا تعداد دیده‌شدن ویدیوها که آمار آن‌ها از سوی کاربر قابل مشاهده است، نشان می‌دهد محتوای عرضه‌شده به سرعت و با ضریب بالای مخاطب دیده می‌شود. امروزه هرزه‌نگاری با اهداف تجاری و تبلیغاتی نیز در اینستاگرام وجود دارد.

۲-۱-۴. جرائم اینترنتی

در سال‌های اخیر، رشد روزافزون امکانات در فضای مجازی، تنوع در ابزار و سهولت استفاده از این امکان، ضریب نفوذ این فضا را در میان اقشار مختلف افزایش داده است. به‌ویژه پس از همه‌گیری کووید-۱۹، تعداد کاربران در فضای مجازی بیش از پیش بوده است. درعین حال برنامه‌هایی به کاربران عرضه شده که امکانات قابل توجه و کارکرد ساده‌تری دارند. از این‌رو زمینه برای ارتکاب اعمال منافی با منافع اجتماعی و اخلاقی سهل‌تر شده است.

در ایران در سال ۱۳۸۸ قانون جرائم رایانه‌ای، مشتمل بر ۵۶ ماده توسط مجلس شورای اسلامی تصویب شد (مرکز پژوهش‌های مجلس^۱). جرائم علیه عفت و اخلاق عمومی در بخش اول این قانون آمده است. هرچند در قوانین کیفری ایران واژه هرزه‌نگاری دیده نمی‌شود، اما امکان انطباق واژه‌های مستهجن، مبتذل، فحشا و نظایر آن با هرزه‌نگاری وجود دارد و مقنن در قسمت اخیر تبصره ۱ ماده ۱۴ قانون جرائم رایانه‌ای، محتویات مبتذل را آثاری قلمداد کرده که دارای صحنه و صور قبیح است. کیفیت ساختاری «صحنه و صور قبیح» در اینستاگرام دامنه متنوعی از عکس، طرح‌های گرافیکی^۲ تا ویدیوهای مختلف انسانی و حتی ویدیوهای ساخته‌شده با کمک هوش مصنوعی^۳ را شامل می‌شود. مجازات ارتکاب چنین جرائمی که در قالب محتوای مبتذل ارائه شود، طبق صدر این تبصره عبارت است از حبس از ۹۱ روز تا دو سال، جزای نقدی از پنج میلیون ریال تا چهار میلیون ریال یا هر دو. چنان که گذشت، ماده ۱۴ قانون مذکور مجازات افرادی که محتویات مستهجن را تولید، منتشر و حتی نگهداری کنند، تعیین شده است. محتویات مستهجن طبق تبصره ۴ این ماده به تصویر، صوت یا نوشته ای اطلاق می‌شود که بیانگر برهنگی کامل زن یا مرد یا اندام تناسلی یا آمیزش یا عمل جنسی انسان باشد. البته ضوابط اینستاگرام درمورد محتوایی که حاوی تصویر برهنه از بالاتنه زنانه و گاهی برخی عورت‌نمایی‌ها باشد، شامل حذف محتوا و هشدار به صاحبان صفحه است، اما درخصوص بقیه انواع عورت‌نمایی مردان و زنان چندان حساسیتی ندارد. در این موارد، کاربران

1. <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/135717>

2. Illustration

3. Ai (Artificial Intelligence)

می‌توانند چنین صفحاتی را به شبکه اینستاگرام گزارش کنند که در این صورت معمولاً اینستاگرام با بررسی محتوا، آن را حذف و صفحه را محدود می‌کند.

چنان‌که ذکر شد، قانون ایران به مجازات هم‌رسانی محتویات مستهجن، ولو به کمتر از ده نفر پرداخته و مجازات نقدی برای آن مقرر داشته است. در فضای اینستاگرام، تعداد تقریبی مخاطب محتوای منتشرشده را از طریق تعداد لایک‌ها یا تعداد ارسال هر پست می‌توان به‌دست آورد. تعداد نمایش^۱ ویدیوها^۲ تا پیش از این برای عموم قابل‌رؤیت بود، اما اینستاگرام در به‌روزرسانی اخیر این امکان را حذف کرده است. البته اینستاگرام بستری آنلاین و جهانی است و در عمل، شمارش تعداد مخاطبان یا دریافت‌کنندگان محتوا چندان قابل‌احصا نیست؛ زیرا ممکن است مخاطب محتوا را رؤیت کند، اما از هیچ‌یک از ابزارهای منتهی به شمارش مخاطب استفاده نکند.

طبق تبصره سوم ماده ۱۴ قانون فوق، در صورتی که مرتکب، اعمال مذکور در این ماده را حرفه خود قرار دهد یا به‌طور سازمان‌یافته مرتکب آن شود، مشروط بر عدم تحقق افساد فی‌الارض، به حداکثر هردو مجازات مقرر در این ماده محکوم خواهد شد. مطابق ماده ۱۵ این قانون، مجازات کسی که از طریق سامانه‌های رایانه‌ای، مخابراتی یا حامل‌های داده، افراد را به منظور دستیابی به محتویات مستهجن تحریک، ترغیب، تهدید یا تطمیع کند یا فریب دهد یا شیوه دستیابی به آن‌ها را تسهیل کند یا آموزش دهد، به‌ترتیب به حبس از ۹۱ روز تا یک سال یا جزای نقدی از پنج میلیون ریال تا بیست میلیون ریال یا هردو مجازات محکوم می‌شود. ارتکاب این اعمال در خصوص محتویات مبتذل موجب جزای نقدی از دو میلیون ریال تا پنج میلیون ریال است و چنانچه افراد را برای ارتکاب جرائمی نظیر اعمال منافی عفت یا انحرافات جنسی تحریک، ترغیب یا تهدید یا دعوت کند یا فریب دهد یا شیوه ارتکاب آن‌ها را تسهیل کند یا آموزش دهد، به حبس از ۹۱ روز تا یک سال یا جزای نقدی از پنج میلیون ریال تا بیست میلیون ریال یا هردو محکوم می‌شود. شایان ذکر است براساس تبصره این ماده، محتوایی که برای مقاصد علمی یا هر مقصد عقلایی دیگر تولید، انتشار یا نگهداری شود، از شمول این قانون استثنایافته است. در این مواد، صراحتی درباره انتشار از طریق اینترنت یا استفاده از شبکه‌های مجازی دیده نمی‌شود؛ هرچند می‌توان عبارت حامل‌های داده را منطبق بر آن دانست.

در مجموع جرائم اینترنتی را از دو زاویه می‌توان بررسی کرد: الف) خود عمل مجرمانه؛ ب) آثار عمل مجرمانه. با اغماض می‌توان گفت قانون‌گذار صرفاً به خود عمل مجرمانه و میزان مجازات آن

1. View

۲. به دلیل یکسان بودن معادل فارسی برخی از واژه‌های مصطلح در اینستاگرام ناگزیر از استفاده از همان واژه‌های بیگانه هستیم.

توجه داشته است؛ درحالی که گاهی آثار حاصل از تولیداتی که در فضای مجازی وجود دارد، کمتر از ارتکاب اصل عمل مجرمانه نیست؛ به‌ویژه آنکه بقای محتوا در این فضا و نامحدود و ابدی بودن آن امکان تحقق جرم مستمر را فراهم می‌کند. همچنین در تعاریفی که قانون در این رابطه ارائه کرده، ابهامات و نقایصی وجود دارد که باید با رفع آن‌ها زمینه برای سامان دهی جرائم این عرصه فراهم شود. درمورد اصل قانونی بودن جرائم و مجازات‌ها و جلوگیری از جریان تفسیر مضیق شایسته است قانون‌گذار به‌جای کلی‌گویی به بیان مصادیق و نظایر بپردازد. درعین حال هرزه‌نگاری توسط هوش مصنوعی دامنه جدیدی از مسائل حقوقی را پدید می‌آورد که هنوز حل نشده است.

۳. روش تحقیق

این پژوهش صرفاً ناظر به هرزه‌نگاری توسط کاربر ایرانی و فارسی زبان در اینستاگرام است. از حیث روش شناختی از روش تحلیل محتوا و انطباق آن با دایره شمول اسناد استفاده شده و به‌منظور دستیابی به اهداف و سؤالات تحقیق، محتواهای موجود و مرتبط بررسی و با قوانین انطباق داده شده‌اند.

۴. یافته‌های تصویری و تحلیل محتوای آن‌ها

تحلیل مبتنی بر جنسیت محتوای بازنشر شده مورد مطالعه در این پژوهش در پی کشف دلالت‌ها است. معنا در تحلیل کیفی نشانه‌شناسی از نظر فیسک^۱ زمانی ایجاد می‌شود که واقعیت، انواع بازنمایی و ایدئولوژی در یکدیگر ادغام شوند و به نحوی منسجم و با ظاهری طبیعی به وحدت برسند. رمزگان اجتماعی واقعیت در نمونه‌های مورد مطالعه عبارت است از ظاهر چهره زنان، نمایش رفتارهایی که در فرهنگ ایران غیراخلاقی است، محیط و اتمسفر فضای تصاویر. بازنمایی یا رمزگان فنی نیز عبارت است از ابزارهای ثبت، فضاسازی برای ایجاد روایت، شخصیت‌پردازی و کیفیت زمان و مکان. عناصر واقعیت و بازنمایی در ادغام با یکدیگر انسجام می‌یابد و برای مخاطب و مصرف‌کننده محتوا مقبولیت را شکل می‌دهد. واتسن^۲ بازنمایی را عنصر محوری در ارائه تعریف از واقعیت می‌داند. در این مطالعه، بازنمایی هرزه‌نگاری بازنشرشده در اینستاگرام و چالش‌های حقوقی در مواجهه با این مسئله بخشی از واقعیت فضای اجتماعی جامعه است. استفاده از محتوای تصویری در این مطالعه حتی با کارکرد علمی و برای تبیین یک مسئله حقوقی-اجتماعی، به حریم اخلاق خدشه وارد می‌کند. از این رو نمونه‌های مورد مطالعه با تغییرات گرافیکی منعکس شده است. صفحات مورد مطالعه با

1. Fisk

2. Watson

جستجوی کلیدواژه‌ها و هشتگ‌های سکس، پورن، پورنوگرافی، سکس ایرانی، هرزه‌نگاری و هرزه استخراج شده است. به دلیل شباهت واژگانی در جستجوی محتوا، هم‌زمان صفحات کاربری با ملیت‌های افغانی، تاجیک و... نیز برای مخاطب نمایش داده می‌شود. رصد مستمر فضای مجازی از سوی سیستم‌های نظارتی و استفاده از ابزارهای هوشمند محدودسازی محتوای غیراخلاقی از سوی متولیان امنیت اخلاقی و... سبب شده عمر برخی صفحات بسیار کوتاه باشد و حتی در بازه زمانی مطالعه، امکان بازیابی مجدد نمونه مورد تحلیل از دست برود. با این حال استفاده از محتوای تکراری در چارچوب صفحات جدید، امری است که در طول بررسی نمونه‌ها بارها با آن مواجه شدیم. صاحبان صفحات از یک تصویر یا محتوای ویدیویی مشابه به کرات در صفحات مختلف با نام‌های کاربری متفاوت استفاده کردند. پس از مسدودشدن صفحات از سوی مراجع مربوطه، دیگر هیچ رد و نشانی از آن‌ها دیده نمی‌شود. نمونه‌ها و تحلیل محتوای کیفی آن در ادامه آمده است.

تصویر ۱. استفاده از کلیدواژه‌های رکیک
منبع: نماگرفت از اینستاگرام

در چنین نمونه‌هایی، استفاده از حروف کلمه لاتین سکس در نام کاربری، استفاده از شماره‌های تماس داخلی با اپراتورهای داخلی، استفاده از رنگ‌های درخشان برای جلب توجه مخاطب و حضور در فضاهای عمومی آشنا برای مخاطب ایرانی وجود دارد.

This Account
is Private

تصویر ۲. استفاده از عبارات مخصوص جنسی
منبع: نماگرفت از اینستاگرام

چنین نمونه‌هایی با وجود تعداد محتوای محدود، مخاطبان زیادی دارند. صفحاتی به صورت خصوصی فقط برای دنبال‌کنندگان خود صفحه قابل‌دستیابی است. این نمونه‌ها در تصاویر پروفایل به روشنی موضوع محتوا را برای مخاطب تبیین کرده است. همچنین استفاده از حروف، اعداد و کلمات آشنا با فضای ذهنی مخاطبان در نام‌گذاری چنین صفحاتی به چشم می‌خورد و از مصادیق هرزه‌نگاری است.

تصویر ۳. استفاده از نمادهای مذهبی
منبع: نماگرفت از اینستاگرام

در این نمونه، با استفاده از مضامین مذهبی تلاش برای جلب حداکثری مخاطب صورت گرفته است. استفاده از آیات و روایات و نام‌هایی با رویکرد مذهبی در پروفایل مخاطبان از نشانه‌های چنین صفحاتی است. در این صفحات، عمدتاً گفتگو‌هایی که ذیل هر پست درج شده حاوی مطالب غیراخلاقی و از مصادیق هرزه‌نگاری مکتوب است.

تصویر ۴. استفاده از قالب طنز
منبع: نماگرفت از اینستاگرام

در این نمونه با استفاده از قالب طنز، محتوای هرزه‌نگاری ارائه شده است. تعداد مخاطبان این نوع صفحات پرشمارتر از انواع دیگر است. چنین صفحاتی کمتر در رصد نظارتی حذف می‌شوند. گفتگوهای ذیل هر پست، اغلب حاوی مطالب غیراخلاقی و شهوانی است. در نام‌گذاری این صفحات، معمولاً از حروف‌نگاری مشابه واژه‌های لاتین هرزه‌نگاری استفاده می‌شود.

تصویر ۵. استفاده از محتوای لاتین
منبع: نماگرفت از اینستاگرام

در نمونه دیگری که در نگاه اول ممکن است غیراخلاقی به نظر نرسد، از محتوای متنی به صورت لاتین و با مضامین حاوی هرزه‌نگاری استفاده شده است. گفتگوهای ذیل این پست‌ها حاوی الفاظ

رکیک و جنسی است. کاربران معمولاً تذکرهای اخلاقی مخاطبان ذیل پست‌ها را حذف می‌کنند، اما گفتگوهای غیراخلاقی معمولاً باقی می‌ماند.

تصویر ۶. استفاده از محتوای متنی خاص با ساختار مشخص
(منبع: نماگرفت از اینستاگرام)

در این نمونه فقط محتوای متنی حاوی هرزه‌نگاری بازنشر می‌شود. این صفحات تقریباً پرمخاطب هستند و کمتر در معرض حذف قرار می‌گیرند. از ویژگی‌های دیگر چنین صفحاتی، استفاده از ساختار گرافیکی ساده و پس‌زمینه‌های رنگی برای جلب توجه مخاطب عام است. ضمناً هیچ محتوای تصویری یا ویدیویی در این صفحات بازنشر نمی‌شود و نظم انتشار محتوا در بازه‌های زمانی مشخص رعایت می‌شود.

تصویر ۷. استفاده از تصویر نیمه‌عریان و ترکیب‌بندی خاص
(منبع: نماگرفت از اینستاگرام)

در چنین نمونه‌هایی بیشترین تصاویر مربوط به زنان عریان و نیمه‌عریان است. ترکیب‌بندی و قاب این تصاویر از یک الگوی مشخص پیروی می‌کند. زنان در نمای اول تصویر هستند. موضوعات فرعی، نمادهای خاص مثل فرش، قلیان، پوشش خاص ایرانی، غذا یا خوراکی های تجاری ایرانی و... که مخاطب را به بومی‌بودن تصاویر هدایت می‌کند، در نمای دوم تصویر دیده می‌شود.

تصویر ۸. استفاده از سرپوش موضوعات خانوادگی و زناشویی
(منبع: نماگرفت از اینستاگرام)

در این نمونه، در نگاه اول مطالب با محوریت بهداشت خانواده و موضوعات زناشویی است که با طرح شبهات علمی و عمومی برای مخاطب، محتوا تولید می‌کنند. بررسی تصاویر یا گفتگوی درج‌شده ذیل محتوا هرزه‌بودن آن را نشان می‌دهد. این گروه از صفحات کمتر با حذف مواجه می‌شوند.

تصویر ۹. استفاده از سرپوش تجاری
(منبع: نماگرفت از اینستاگرام)

نمونه ای از صفحات تجاری برای فروش محصولات جنسی است که تصویر ابزارها و محصولات خود را عرضه می کنند. این صفحات بسیار پرمخاطب تر از تمام نمونه های دیگر مورد مطالعه هستند. کمتر در معرض حذف هستند، مگر به دلایل سوءاستفاده های مالی از مصرف کنندگان که خود مجبور به حذف صفحه می شوند. بیشتر در صفحات اکسپلور مخاطب عام دیده می شوند. گفتگوهای شکل گرفته ذیل محتوای منتشر شده معمولاً حاوی هرزه نگاری است. در صورتی که صفحه ای در اینستاگرام به دلایل قضایی اعمال قانون و مسدود شوند، مخاطب پس از گشودن صفحه با تصویر زیر مواجه می شود:

تصویر ۱۰. اعلام مسدودی از سوی مراجع قضایی
منبع: نماگرفت از اینستاگرام

در این نمونه صفحات، علامتی که دال بر نوع مجرمانه محتوا باشد وجود ندارد و تنها عبارت «انتشار محتوای مجرمانه» روی آن به چشم می خورد. به نظر می رسد اعلام نوع جرم در کنار اعلام مسدودی صفحه می تواند هشدار و اندازی برای کاربران فضای مجازی باشد.

۵. بحث

۵-۱. تحلیل حقوقی هرزه نگاری با توجه به واقعیت موجود

بارزترین ویژگی برنامه های تلفن های هوشمند، در دسترس بودن آن ها به شرط بهره مندی از امکانات برخط و به روزرسانی برنامه ها است. از این رو این ابزار همیشه می تواند منشأ خطر و جرم باشد. با امکانات استوری یا پخش مستقیم ویدیو، سهولت تولید و هم رسانی محتوای مجرمانه هرزه نگاری بسیار ساده تر شده است؛ به طوری که هر کاربری پس از ورود به اینستاگرام و با نگاهی به صفحه جستجوگر خود با انواع محتوایی که منتشر شده، مواجه می شود. در این میان گاهی هرزه نگاری نیز هم رسانی می شود. هر چند با اعمال تنظیمات این برنامه می توان صفحه جستجوگر کاربری خود را از نمایش دوباره چنین محتوایی پاک کرد، اما در نخستین ورود، گریزی از مواجهه با چنین محتوایی

شاید ناممکن باشد. شیوه ارائه محتوای هرزه‌نگاری در فضای اینستاگرام را می‌توان به سه دسته تقسیم کرد: در شیوه اول چنین محتوایی مستقیماً عرضه می‌شود. در مواردی ممکن است چنین بیان آشکاری از سوی خود اینستاگرام رصد شود و به دلیل هم‌رسانی برهنگی‌های مغایر با مقررات اینستاگرام، حذف شود. شیوه دیگر، استوری چنین محتوایی است. در این صورت، محتوا صرفاً برای دنبال‌کننده‌های آن صفحه قابل‌رؤیت است. البته این امکان نیز وجود دارد که صفحه وضعیت محافظت‌شده نداشته باشد و عمومی باشد که در این حالت در صفحه جستجوگر، بخش استوری‌ها برای عموم قابل‌دیدن است. شیوه دیگر این است که محتوای هرزه‌نگاری در قالب صفحه‌ای که حاوی آموزش مهارت‌های زندگی زوجین است، عرضه می‌شود. این صفحات در نگاه اول کاملاً آموزنده و علمی به نظر می‌رسند و حتی گاهی از نشانه‌های مذهبی یا موجه نیز استفاده شده است، اما به‌مرور و با کنار هم قراردادن محتوا به لایه‌های پنهان هرزه‌نگاری پی می‌بریم.

تقریباً در اغلب هرزه‌نگاری‌هایی که به سه شیوه فوق هم‌رسانی می‌شود، زنان و دختران نقش پررنگ و بعضاً اساسی دارند. همچنین در ارائه برخی محتواها به صورت عریان نیز چنین حساسیتی وجود دارد و محتوا به دلیل مغایرت با مقررات اینستاگرام حذف می‌شود. با این حال با پایش هوشمند و مداوم محتوا از سوی دستگاه‌های نظارتی کشور نظیر شورای عالی فضای مجازی، بخش زیادی از محتوایی که با این مضامین منتشر شده، محدود می‌شود. همچنین اگر خود کاربر به امکانات این برنامه واقف باشد، می‌تواند صفحاتی را که محتوای هرزه‌نگاری تولید می‌کند، گزارش کند که در این صورت اینستاگرام ملزم به بررسی و اعمال ضوابط است.

با این حال هیچ‌یک از این مصادیق و مؤلفه‌هایی که در شکل‌گیری جرم مؤثر است در قانون به‌روشنی تبیین نشده و به نظر می‌رسد تناسبی میان ویژگی خاص این جرم (سهولت انجام) و کارآمدی قانون وجود ندارد و موجب اجرای اصل تفسیر مضیق یا به نفع متهم می‌شود. به دیگر سخن، عدم تنقیح قوانین کیفری متناسب با سهولت امکان وقوع جرم، سکوت، غفلت، بی‌توجهی و کندی قانون‌گذاری در مقایسه با رشد ابزارهای رسانه‌ای سبب شده زمینه وقوع جرم فراهم شود، بی‌آنکه برای کنترل مؤثر تدبیری اندیشیده شود. وجود چنین خلأهایی امکان آگاهی‌بخشی را نیز کم‌رنگ می‌کند. با رصد مداوم صفحات عمومی که امکان دسترسی به آن‌ها برای تمام مشترکان اینستاگرام فراهم است، دریافته می‌شود که مخاطب ایرانی فارسی‌زبان می‌تواند در معرض محتوای هرزه‌نگاری قرار گیرد، بدون اینکه خودش انتخاب کرده باشد. محتوای هرزه‌نگاری فارسی‌الزاماً از سوی کاربر ایرانی نیست و بعضاً به کمک هوش مصنوعی یا توسط جوامعی که اشتراک با زبان

فارسی دارند با برچسب‌های^۱ هدایت‌کننده مخاطب ایرانی تولید و بازنشر می‌شود. محتوای هرزه‌نگاری هم در قالب تصاویر، عکس، ویدیو و تصویرسازی‌های گرافیکی و هم در قالب داستان و قصه مصور در این بستر منتشر می‌شود. این مطالعه صرفاً به محتوایی پرداخته که با تکرار نشر چنین مضامینی، رویه هرزه‌نگاری را در پیش گرفته است، اما آنچه در اظهارنظر مخاطبان ذیل برخی پست‌های خبری، اجتماعی یا سیاسی، متضمن هرزه‌نگاری است، در این مطالعه مدنظر نبوده است. با توجه به ارتقای افزونه‌های اینستاگرام و بهبود کیفیت و سرعت این شبکه اجتماعی، محتوای هرزه‌نگاری بازنشرشده نیز در قالب‌هایی بعضاً حرفه‌ای به مخاطب عرضه می‌شود که همین در تأثیرگذاری بیشتر آن نقش دارد.

۵-۲. مبانی ناظر بر حرمت هرزه‌نگاری

خداوند متعال بنی‌آدم را گرامی داشته و او را بر سایر مخلوقات برتری و شرافت بخشیده است (Qur'an, 17: 70). لازم است انسان از این کرامت محافظت کند و از لطمه‌زدن به حیثیت انسانی بر حذر باشد. ارتکاب برخی از رفتارها از آنجا که با شرافت و برتری انسانی تنافی دارد شایسته نیست و در مبانی دینی چنین اعمالی تبیین شده و نسبت به انجام آن انذار داده شده است. اشاعه فحشا و علاقه‌مندی به آن عملی است که در دین اسلام تقبیح شده و به مرتکبان آن وعید داده شده است. به‌طور قطع هم‌رسانی مضامینی که خلاف عفت و صداخلاق محسوب می‌شود، مصداق اشاعه فحشا به‌شمار می‌رود. مروری بر آیات قرآن و روایات معصومین، علیهم‌السلام، مؤید این نوشتار است. خداوند در آیاتی از قرآن برای انتشاردهندگان، نقل‌کنندگان و بازگوکنندگان اعمال منافی عفت عذاب دردناک در دنیا و آخرت پیش‌بینی می‌کند. به‌طور نمونه در آیه ۱۹ سوره نور آمده است: «إِنَّ الَّذِينَ يَجِبُونَ أَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ»: «کسانی که دوست دارند زشتی‌ها در میان مردم باایمان شیوع یابد، عذاب دردناکی برای آنان در دنیا و آخرت است؛ و خداوند می‌داند و شما نمی‌دانید.» برخی از مفسران معتقدند اشاعه فحشا منحصر به این نیست که انسان تهمت و دروغ بی‌اساسی را درمورد زن و مرد باایمانی نشر دهد و آن‌ها را به عمل منافی عفت متهم سازد. این یکی از مصادیق آن است، اما منحصر به آن نیست، بلکه این تعبیر مفهوم وسیعی دارد که هرگونه نشر فساد، اشاعه زشتی‌ها، قبایح و کمک به گسترش آن را شامل می‌شود (Makarem Shirazi, 1995, Vol. 14: 69). از آنجا که پیشرفت علم تسهیل‌کنندگی در ابزار را موجب شده است، دایره مصادیق و شیوه‌های انتشار، نقل و بازگویی نیز

گسترش یافته و به‌طور یقین هم‌رسانی در فضای مجازی از روش‌های نوظهور در انتقال مضامین قبیح محسوب می‌شود. ضمناً با توجه به پیش‌بینی عذاب دردناک برای اشاعه فحشا، این عمل جزو گناهان کبیره شناخته می‌شود (Moosavi Khomeini, 2020, Vol. 1: 288). همچنین به‌نظر می‌رسد این آیه ناظر به کسانی نیز هست که علاقه‌مند به اشاعه فحشای رواج‌یافته در میان برخی مؤمنان هستند. به‌علاوه شامل کسانی است که دوست دارند اعمال شنیع میان مؤمنان منتشر شود. با این بیان، انتشاردهندگان هرگونه عملی که زشتی آن بزرگ باشد، جزء وعید داده‌شدگان این آیه شریفه هستند. همچنین طبق این آیه، علاقه به شیوع فحشا در میان مؤمنان، خود مستوجب عذاب دردناک در دنیا و آخرت برای دوست‌دارنده است (Tabatabai, 1995, Vol. 15: 132).

۶. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

از آنجا که اشاعه عمل زشت گاهی با زبان و قلم صورت می‌گیرد و به‌طور قطع انتشار فحشا در قالب تصاویر سهل‌الوصول، بازگشت‌ناپذیر و دارای استمرار اثر زشت‌تر است و از آنجا که از مهم‌ترین ویژگی‌ها در جرائم حوزه فضای مجازی سرعت بازنشر و هم‌رسانی محتوا است، توجه و صیانت از اشخاص در برابر چنین محتوایی همراه با برخورد با اشاعه‌دهنده بسیار ضروری می‌نماید. تا پیش از این هر محتوایی هر قدر نابهنجار، مستهجن یا هرزه، دامنه عرضه و نفوذ محدودی داشت، اما امروزه به‌دلیل سرعت اینترنت، هر محتوایی، خواه مطلوب یا هرزه، هنجار یا نابهنجار به فاصله یک لمس در سراسر جهان و برای جمعیتی بی‌شمار عرضه می‌شود. در بررسی محتواهایی که در اینستاگرام عرضه می‌شود، با نگاهی به زمان هم‌رسانی و مقایسه تعداد بازدیدها که در پایین تصویر قابل مشاهده است، یا تعداد لایک‌هایی که در زمان کوتاه به محتوا اختصاص داده شده، به سرعت و نفوذ چنین ابزاری پی می‌بریم. براساس داده‌های پایگاه آمار و اطلاعات برخط Statista تا ژانویه ۲۰۲۳ بیش از دو میلیارد کاربر فعال، ماهانه در اینستاگرام حضور دارند. طبق این منابع، بیشترین کاربران این شبکه اجتماعی مردان در گروه سنی ۱۸ تا ۳۴ هستند که نزدیک به هفده درصد از کل کاربران این شبکه اجتماعی را شامل می‌شوند. البته آمار روشنی از تعداد کاربران ایرانی اینستاگرام در دسترس نیست. همچنین آماری از میزان محتوای هزینه‌نگاری بازنشرشده در این بستر نیز وجود ندارد و صرفاً براساس مشاهده میدانی می‌توان گفت کاربر ایرانی هم در معرض مواجهه با این محتوا قرار دارد. سرعت انتشار و ضریب نفوذ آن حساسیت بیشتری را از سوی متولیان می‌طلبد. توجه بیشتر به این عرصه و بالابردن سواد رسانه‌ای، آگاهی بخشی به عموم مردم در مواجهه با چنین ابزاری، از راه‌های مواجهه هوشمندانه و مسئولانه با چنین ابزاری است. درعین حال متولیان و علمای حقوق با اشراف به

امکانات و محدودیت‌های این ابزار و نیز تنوعی که در ارتباط با کاربران ایجاد می‌کند، با تدوین قوانین روشن و قابل درک می‌توانند سطح صیانت نسبت به این موضوع را تقویت کنند. در رابطه با فضای مجازی به خصوص ابزاری مثل اینستاگرام، سهولت ابزار در حدی است که هر کاربری با حداقل سن، سواد، توان یا امکان قابلیت استفاده از آن را دارد، اما برای درک و احاطه نسبت به قوانین حاکم بر این عرصه نیازمند سطح متوسطی از سواد رسانه و دانش حقوق است. اما در واقعیت، بسیاری از کاربران تقریباً بدون هیچ آگاهی‌ای در این عرصه حضور دارند و این زنگ خطر بزرگی محسوب می‌شود. متولیان امر نظیر سیاست‌گذاران فرهنگی و تقنینی با کم کردن این فاصله می‌توانند نقش مهمی در بهبود شرایط کاربران در استفاده از ابزارهای ارتباطی و شبکه‌های اجتماعی داشته باشند. حضور ادبیات تقنینی در این میان چندان پررنگ نیست و قانون‌گذاران فعالیت چشمگیری در این عرصه ندارند. نبود صفحات رسمی که به آگاهی بخشی بپردازند سبب شده مخاطبان اطلاعات چندانی از دامنه قانونی مجازات و محدودیت‌های چنین محتوایی نداشته باشند. درعین حال ممکن است کاربران هرگز در جریان مجازات خاطیانی که از این بستر برای هرزه‌نگاری استفاده کرده‌اند، قرار نگیرند و این عدم اطلاع‌رسانی و مغفول ماندن از مجازات، عرصه را برای پخش و گسترش چنین عمل مجرمانه‌ای مساعد کرده است. از طرفی مجازی‌بودن فعالیت ممکن است یافتن مجرم و بررسی عمل مجرمانه را دشوار سازد، اما تعقیب دیجیتال یکی از روش‌های حل این مسئله است. البته لازم است کاربران به این موضوع واقف باشند، به آثار حقوقی اقدامات خود در فضای مجازی اهمیت دهند و با هویت واقعی، مشخص و صحیح در این بستر حضور به هم رسانند. درنهایت با توجه به اینکه امروزه استفاده از فضای مجازی در مواردی گریزناپذیر است، این گریزناپذیری عملاً محدودیت کاربران در استفاده از این ابزار را برنمی‌تابد و در مواردی استقبال و تقاضای بیشتری را به همراه داشته است؛ بنابراین لازم است با آگاهی‌بخشی، روشنگری و افزایش سواد رسانه، امکان استفاده بهینه و درست این برنامه‌ها را برای کاربران فراهم کرد. همچنین برای بازدارندگی بیشتر، تناسب مجازات نقدی بنا به تورم موجود، ضرورت دارد.

۷. تعارض منافع

در این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منافی وجود ندارد.

References

- Holy Qur'an. (In Arabic, with Persian Translation)
- Al-Khalaila, M. (2023). The crime of creating material and their Danger to Society: Study in Arab regulations. *Journal of Namibian Studies: History Politics Culture*, 34, 969-988. <https://doi.org/10.59670/jns.v34i.1136>
- Babakhani, M., & Ghasemi, A. (2016). Investigation of methods and technology of production and distribution of pornography. *Journal of Law Studies*, 2, 173-193. (In Persian)
- Fattahian, M. (2016). Investigating the global causes of the increase in cyber violence against women. *Ganon Yar Magazine*, 3, 29-48. (In Persian)
- Fiske, J. (2016). *Introduction to Communication Studies*. Translated by: M. Ghabraei. Tehran: Media Development Studies Office. (In Persian)
- <https://about.meta.com> (visited on 25/12/2023)
- <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/135717> (visited on 23/12/2023) (In Persian)
- <https://www.sec.gov/ix?doc=/Archives/edgar/data/0001326801/000132680123000013/meta-20221231.htm> (visited on 24/12/2023)
- Javaheri, Gh. R., Esmaili, M., & Hajitabar Firoozjaei, H. (2019). Cyber pornography: from theoretical foundations to criminal reaction patterns. *Criminal Law Research Journal*, 8(30), 173-200. <https://doi.org/10.22054/jclr.2020.42595.1923> (In Persian)
- Langde, L. (2023). Child Pornography In Virtual World: A National And International Legal Perspectives. *International Journal of Researches In Social Science and Information Studies*, IX(I), 29-33.
- Makarem Shirazi, N. (1995). *Nemooneh Interpretation* (Vol. 14). Qom: Dar al-Kotob al-Islamiya. (In Persian)
- Mousavi Khomeini, S. R. (2020). *Encyclopedia of Imam Al-Khomeini*, Vol. 22, *Tahrir al-Wasila*, Vol. 1, p. 288, *Kitab al-Salaat, al-Qol in Terms of Imam al-Jamaah*, Tehran: Imam Khomeini Institute for Compilation and Publication of Works. (In Arabic)
- Sadeghi, M. H., & Taghipour, M. (2017). Basics of criminalizing cyber pornography from the perspective of Imamiyyah jurisprudence. *Journal of Legal Discourse*, 32, 31-54. (In Persian)
- Tabatabaei, S. M. H. (1995). *Al-Mizan in interpretation of Al-Qur'an* (5th Ed., Vol. 15). Qom: Islamic Publications Office. (In Arabic)

- Taghipour, A. R., & Zarrineh, M. (2017). Criminal response to cyber pornography in international documents and cybercrime law. *Legal Journal of Justice*, 99, 59-83. <https://doi.org/10.22106/jlj.2017.29208> (In Persian)
- Watson, J., & Hill, A. (2015). *Dictionary of media and communication studies*. Bloomsbury Publishing USA.